

УДК 342.727

КОСІЛОВА О.І., кандидат політичних наук, доцент, юридичний факультет
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5574-3771>.

ТЛУМАЧЕННЯ СТАТТІ 21 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Анотація. У статті аналізуються основоположні природні права людини – право на свободу, на рівність, на людську гідність, а також принципи невідчужуваності та непорушності прав, закріплені у статті 21 Конституції України. Права та принципи прав людини аналізуються з позицій європейських стандартів прав людини, зокрема німецької правової доктрини.

Ключові слова: право на свободу, право на людську гідність, право на рівність, принцип рівності, принцип невідчужуваності, принцип непорушності прав, рішення Конституційного Суду України, рішення Федерального Конституційного Суду.

Summary. The article analyzes fundamental natural human rights, such as the right to liberty, to equality, to human dignity, as well as principles inalienability of inviolability of rights enshrined in Article 21 of the Constitution of Ukraine. Human rights and principles are analyzed from the standpoint of European human rights standards, in particular German legal doctrine.

Keywords. The right to liberty, the right to human dignity, the right to equality, the principle of equality, the principle of inalienability, the principle of inviolability of rights, decisions of the Constitutional Court of Ukraine, decisions of the Federal Constitutional Court.

Аннотация. В статье анализируются основополагающие естественные права человека – права на свободу, на равенство, на человеческое достоинство, а также принципы неотчуждаемости и неизблемости прав, закрепленные в статье 21 Конституции Украины. Права и принципы прав человека анализируются с позиций европейских стандартов прав человека, в частности немецкой правовой доктрины.

Ключевые слова. Право на свободу, право на человеческое достоинство, право на равенство, принцип равенства, принцип неотчуждаемости, принцип неизблемости прав, решение Конституционного Суда Украины, решение Федерального Конституционного Суда.

Постановка проблеми. Права людини в сучасному світі утворюють складний комплекс, що існує як на рівні національного законодавства, так і на рівні міжнародного права. Права на свободу та людську гідність є основоположними природними правами, що надаються кожній особі від народження. Водночас, окремими свободами володіють лише громадяни конкретної держави. Принцип рівності, який формально проголошує загальну рівність людей у здійсненні прав та свобод, насправді також значною мірою залежить від факту наявності (або відсутності) громадянства та інших чинників. Загальний перелік прав і свобод приблизно однаковий у більшості конституцій сучасних демократичних держав, але кожна країна має свої особливості нормативного їх закріплення, як і механізм їх реалізації.

Результати аналізу наукових публікацій. Права і свободи людини є предметом наукового аналізу багатьох вчених правознавців, філософів, соціологів. Серед представників юридичної науки дослідження прав і свобод людини і громадянина здійснювали О. Гришук, П. Рабінович, Р. Мельник, Т. Чехович, І. Полховська, З. Ромовська, О. Васильченко, Б. Банашак, С. Вдовіченко, І. Головань, М. Гультай,

В. Кампо, В. Овчаренко, М. Савчин, Є. Шишкіна, Т. Фулей, Н. Шукліна, М. Антонович, О. Совгіря, С. Головатий, В. Бесчастний, О. Філонов, В. Субботін, С. Пашков, О. Петришин та інші дослідники. Серед сучасних німецьких дослідників у цій сфері варто відзначити Г. Яраса, Г. Гезер, Б. Вілса, Ж. Шустера, П. Хюбера, М. Кюніха, Г. Еллінека та інших.

У статті 21 Конституції України закріплено основоположні права на свободу, на людську гідність, а також принципи рівності, невідчужуваності та непорушності прав, що деталізуються у її наступних статтях. Таким чином, її можна вважати базовою для всіх інших прав людини і громадянина.

У вітчизняній правовій науці права на свободу та гідність досліджуються, здебільшого окремо, без їх взаємозв'язку з іншими правами. У зв'язку з цим вважаємо за доречне дослідити права та принципи, закріплені у статті 21 Конституції України у відповідності до європейської правової доктрини, зокрема досвіду Федеративної республіки Німеччини.

Метою статті є визначення сутності та змісту основоположних прав на свободу, на рівність, на людську гідність, а також принципи невідчужуваності та непорушності прав, що закріплені у статті 21 Конституції України відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Для реалізації поставленої мети слід з'ясувати правову природу гідності людини; визначити зміст правових категорій “свобода”, “рівність”, “гідність”; дослідити зміст принципів невідчужуваності та непорушності прав.

Виклад основного матеріалу. Конституція України встановлює, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21) [1]. Для здійснення тлумачення цієї статті перш за все слід розмежувати поняття “людина” та “громадянин”.

На думку українських науковців В.М. Бесчастного, О.В. Філонова, В.М. Субботіна, С.М. Пашкова “людина”, як родове поняття, вживається для характеристики певних біологічних рис homo sapiens, що виокремився на певній стадії розвитку з біологічного середовища. Під “людиною” у цьому випадку також розуміється, що це єдина жива істота, наділена свідомістю. Тоді як “громадянин” позначає фізичну особу, чий правовий статус обумовлений належністю до тієї або іншої держави. Громадяни в кожній країні становлять найчисленнішу категорію населення. Саме вони наділені правами і свободами в найбільш широкому обсязі. Однак якщо права людини випливають із самої її природи і не можуть бути обумовлені будь-чим, то права громадянина визначаються фактом громадянства [2, с. 70-71].

Важливо, що основоположні права є невід’ємними, постійними і закріпленими. Кожен може посылатися на захист своїх прав проти держави. Ці права закріплено у тексті Основного Закону як права “кожного”, “будь-кого”, “нікого” або “всіх людей”. Отже, у ст. 21 Конституції України наголошується на всезагальному характері прав і свобод людини як родового поняття, як живої істоти, що наділена розумом. До уваги не беруться інші види конституційно-правового статусу та особистісні риси. Тобто, основні права і свободи закріплюються за кожною людиною, незалежно від факту наявності чи відсутності у неї громадянства певної держави.

У широкому розумінні під свободою можна розуміти можливість людини приймати рішення за власним бажанням [3]. Свобода приймати рішення, означає вибір між різними можливостями; свобода означає не тільки самовизначення, але і завжди відповідальність за прийняті рішення.

Характерною рисою німецької правової доктрини є тлумачення свобод крізь призму прав людини. Термін “свобода” не є чітко визначеним в Основному законі ФРН.

Скоріше Конституція у формі основних прав стала букетом багатьох свобод. Права – це свобода. Основні права розглядаються як способи (виміри) вільного розвитку особистості (у розумінні ст. 2 п. 1 Конституції) [4].

Свобода (вільність) як фундаментальна якісна характеристика людини відображає свободу її волі, тобто здатність свідомо, самостійно й добровільно обирати той чи інший варіант поведінки, діяльності як інтелектуальної, розумової, так і фізичної [5]. Звернемось до сучасного розуміння свободи – свобода є фундаментальною характеристикою людського існування, універсальною характеристикою людського буття; свобода стосується здатності людини обирати своє буття та керувати ним [6]. З юридичної точки зору свобода – це суб'єктивна можливість людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, засновані на його конституційних правах та свободах [7]. З філософської точки зору існують такі види свобод людини: свобода волі людини – свідомо свобода вибору у житті, приватних життєвих рішеннях, обранні життєвих пріоритетів, організації свого життя тощо; суспільна свобода громадянина – права людини в суспільстві та державі, регульована законами; духовна свобода особистості – християнське розуміння свободи духу від рабства гріху та гріховних пристрастей (тобто від своїх же пристрастей та злих звичок, напр. від гніву, нетерпеливості, осуду, жадібності, заздрості, надмірних пождань плоті тощо) [6].

Конституційний Суд України визначає право на свободу як невід'ємне та невідчужуване конституційне право людини, яке передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України [8].

М. Савчин вважає, що вказане рішення Конституційного Суду України стосується визначення меж для встановлення законодавцем підстав для обмеження свободи індивіда. Суд послався на положення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідне прецедентне право Європейського Суду з прав людини, якими власне Верховна Рада Україна зв'язана згідно засад поваги до міжнародних стандартів захисту прав людини, мінімальних вимог захисту яких держава має додержуватися у своєму національному законодавстві [9, с. 115].

Концепція свободи, закріплена у Конституції ФРН, вимагає обмеження законами основних прав. Свобода основних прав сама по собі є двозначною: в основному права особи діяти на власний розсуд обмежуються державним органом, який визначає межі дозволених дій. Свобода людини є недоторканною, а втручання у свободи людини можливо лише на підставі закону (ст. 2, п. 2). Таким чином, приватна автономія обмежена суспільною автономією [10, с. 237; 11, с. 109]. Німецький правознавець Ханс Х. Рапп, аналізуючи класичні громадянські права, підкреслює, що це права на свободу, які захищають сфери особистої відповідальності, поведінки або індивідуальної діяльності [12, с. 577]. Вони мають на меті оборону і спрямовані проти будь-якого втручання держави, яке не відповідає критерію суворої обґрунтованості потребами загального блага.

На нашу думку, свобода є фундаментальною цінністю для людини, але вона повинна мати свої кордони, межі, щоб не стати свавіллям, насильством над іншими людьми, тобто не перетворитися на неволю. Межі народного суверенітету закінчуються там, де починається “незалежність приватної особи і особисте життя”. Наявність цих

меж перетворює стримування влади і контроль над нею на основний принцип політико-інституційного устрою суспільства [13, с. 42].

Важливим елементом ст. 21 Конституції України є прив'язка до гідності людини, оскільки “всі люди є вільні та рівні у своїй гідності і правах” [1]. Загалом гідність можна визначити як об'єктивну властивість людини, яка відображає її унікальну, неперевершену цінність. У науково-практичному коментарі до Конституції України наголошено на тому, що людську гідність слід трактувати як право, гарантоване ст. 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав [5].

Право на людську гідність тлумачиться сучасними вітчизняними та зарубіжними дослідниками як визначальне природне право особи. У випадках порушення якогось права людини чи якоїсь свободи завжди принижується її гідність. В Україні право на людську гідність розцінюється як рівнозначне та співмірне з іншими правами, такими як право на життя, на свободу тощо. Тоді як в інших державах, зокрема у Німеччині право на людську гідність є найвищою конституційною цінністю та джерелом всіх інших прав людини.

На нашу думку, гідність людини слід розуміти як ідею про те, що всі люди мають однакову цінність незалежно від будь-яких особливостей (рис), таких як походження, стать чи вік. З юридичної точки зору право на людську гідність належить до природних прав людини і становить одну з головних правових цінностей, яка слугує критерієм оцінки конституційності та законності актів, дій/бездіяльності державних органів і посадових осіб, фізичних та юридичних осіб.

З моменту народження людини її гідність є однаковою, “рівною” із гідністю інших. Усвідомлення цього усіма приводить до формування у кожної особи почуття власної гідності, очікування поваги до неї з боку інших людей, установку на відстоювання своїх прав, а також визнання нею рівних прав усіх інших людей. Однаковість гідності кожної людини відображено й у тій нормі Конституції, за якою “кожен має право на повагу до його гідності” [5].

Слід також відзначити, що чинне законодавство України хоча і приділяє значну увагу людській гідності та правам і свободам людини, не містить визначення понять гідності, як і суміжних категорій, таких як честь, ділова репутація тощо. Це пояснюється тим, що вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту, тому їх зміст, обсяг, сферу захисту доволі складно визначити.

У Конституції України людська гідність має особливе значення та нормативне закріплення. Зокрема, “людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю” (ч. 1 ст. 3); “усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах” (ст. 21); “кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей” (ч. 1 ст. 68). Вказані положення Основного Закону України корелюють із міжнародними та європейськими стандартами щодо “гідного людського життя”, “мінімальних вимог існування в умовах, гідних людини”, прав людини “не зазнавати голоду” та на “захист від бідності”, якими має керуватися соціальна держава [14].

Гідність людини – це її цінність як такої, самої по собі, яка не залежить від будь-яких індивідуальних властивостей (біологічних чи соціальних). Як зазначає О.В. Петришин, засада рівності всіх людей впливає з огляду саме на їх “антропну” гідність: “Антропна гідність людини – це її самоцінність як родової біосоціальної істоти, змістовно зумовлена

насамперед існуючими суспільними відносинами, а також іншими факторами людського буття. Психічним (ідеальним) відображенням цієї органічної, “природженої” властивості кожної людини є її власні, а також інших суб’єктів суспільства оціночні судження стосовно зазначеної властивості, тобто оцінки гідності людини” [5].

Відповідно до німецької правової доктрини, людська гідність є причиною існування всіх прав людини. В ст. 1 Основного Закону ФРН зазначено: “Гідність людини непорушна. Поважати і захищати її є обов’язок всіх державних органів”. Цим твердженням починається преамбула не тільки розділу основоположних прав, але ним пронизано і весь текст Основного Закону [4].

Показовим рішенням Федерального конституційного суду Німеччини щодо захисту права на людську гідність є рішення 2006 року стосовно Закону “Про авіаційну безпеку” (LuftSiG), який був прийнятий у відповідь на теракти 11 вересня 2001 року. У ньому Суд зазначає, що людське життя є життєво важливою основою гідності людини як основного конституційного принципу та вищої конституційної цінності. Відповідно до нього, кожна особа володіє людською гідністю, незалежно від її особистих якостей, фізичного чи психічного стану, досягнень та соціального статусу. Гідність не можна відняти у людини. Це твердження стосується кожного, незалежно від ймовірної тривалості життя людини [15].

У своєму рішенні Суд наголосив, що “...даючи вказівку на знищення літака, який захопили терористи держава розпоряджається життям пасажирів в односторонньому порядку, тим самим позбавляє їх самоцінності. Відповідно до дії ст. 1 (1) Основного Закону (гарантія людської гідності), закон є нікчемним, якщо на його підставі передбачається вбивство невинних людей, які опинилися в безпорадній ситуації” [15].

Щодо конституційного принципу рівності, то його деталізований склад закріплений у ст. 24 Конституції та має такі аспекти прояву: 1) рівність прав і свобод (рівноправність) незалежно від будь-яких ознак: раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; 2) рівність перед законом; 3) рівноправність жінки і чоловіка (гендерна рівність).

Конституційний Суд України зазначає, що “гарантована Конституцією України рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод” [16].

Держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності (ч. 2 ст. 43); діти рівні у своїх правах незалежно від походження (ч. 1 ст. 52); усі учасники судового процесу рівні перед законом і судом (ч. 3 п. 2 ст. 129) [1]. Конституція України передбачає рівне право всіх громадян на свободу об’єднання в політичні партії та громадські рухи (ст. 36), рівне право доступу до державної служби, служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38). Немає ніяких обмежень у тому числі за ознакою статі, у праві на власність (ст. 41), підприємницьку діяльність (ст. 42), працю (ст. 43), соціальний захист (ст. 46), інші політичні та соціально-економічні права тощо [1].

Як зазначає К. Чижмарь, розвиток усіх форм власності поряд із визнанням приватної власності є необхідною умовою та передумовою для набуття кожною людиною (рівною мірою жінкою і чоловіком) економічної свободи, без якої немає і не може бути свободи політичної [17].

Приклади прав рівності, закріпленими в тексті Основного Закону ФРН також є: право на рівність всіх людей, право на рівність чоловіків і жінок, право на рівне ставлення не залежно від статі, походження, раси, мови, країни походження, релігійні чи

політичні погляди (ст. 3 п. 1-3), право позашлюбних дітей користуватися однаковими умовами для їх фізичного та психічного розвитку, як і дітей, що народилися у шлюбі (ст. 6 п. 5), право на однакові громадянські права та обов'язки у кожній федеральній землі для кожного німця; право кожного німця на рівний доступ до будь-якої державної посади [4].

Таким чином, у цілому положення Конституції України відповідають міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням нашої держави у сфері забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина. Положення Основного Закону відображають основні принципи, що закріплені у Загальній декларації прав людини 1948 р. Зокрема, що “всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах” (ст.1). У ст. 2 наголошується на рівності прав і свобод, незалежно від “раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища” [18]. Конституція України також відповідає положенням Міжнародному пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р.

Рівність прав і свобод громадян забороняє будь-якого виду дискримінації і це означає, що держава зобов'язана надати людині засоби дієвого захисту проти будь-якої дискримінації. Водночас, відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004, конституційний принцип рівності не виключає можливості законодавця при регулюванні трудових відносин встановлювати певні відмінності у правовому статусі осіб, які належать до різних за родом і умовами діяльності категорій, у тому числі вводити особливі правила, що стосуються підстав і умов заміщення окремих посад, якщо цього вимагає характер професійної діяльності [19]. Не може вважатися дискримінацією висування особливих кваліфікаційних вимог для зайняття певних посад та здійснення професійної діяльності.

Однак мета встановлення певних відмінностей (вимог) у правовому статусі працівників повинна бути істотною, а самі відмінності (вимоги), що переслідують таку мету, мають відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими. У протилежному випадку встановлення обмежень на зайняття посади означало б дискримінацію [19].

Вікові обмеження є неприпустимими, наприклад для кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації таке обмеження не ґрунтується на спеціальних вимогах до праці на цій посаді, і оспорювана норма є дискримінаційною щодо реалізації права на працю, а тому суперечить положенням частин першої, другої статті 43, частин першої, другої статті 24 Конституції України, – зазначає Конституційний Суд України [20].

Сутність принципів невідчужуваності та непорушності прав людини полягає в тому, що можливості людини, які в них відображаються, є неодмінною, закономірною приналежністю кожної людини. Їх виникнення датується моментом її народження і не потребує дозволу, схвалення з боку будь-кого, у тому числі й держави. Жодна людина не може бути позбавлена таких можливостей: без них вона – незалежно від місця, часу й умов її існування – не зможе сформувати, розвинути, проявити себе саме як особистість. Оскільки ніхто не дарує людині її прав та свобод – ані держава, ані якимось іншим об'єднанням, угрупованням, ані та чи іншою особою, ані тим більше якимось “трансцендентним” або уявним істотам, то й відібрати, позбавити їх людину ніхто не може” [21, с. 158].

Також невідчужуваність є тією ознакою, яка вказує на те, що права є природними, а не похідними. Якщо відповідно до законодавства права можна позбавитися, то вказане право не є природним. Визнання прав людини у ст. 21 Конституції України не тільки

невідчужуваними, а й непорушними, було намаганням законодавця підкреслити природність основних прав людини. “Права людини та основоположні свободи є невід’ємним правом кожної людини, наданим їй від народження”, – зазначається у п. 2 ч. 2 Декларації та Програми дій Всесвітньої конференції з прав людини, яка відбулася під егідою ООН у Відні у 1993 р. [21, с. 158-159].

Тоді як непорушність прав людини – це “незменшуваність”, “недоторканність” можливостей людини, котрі відбиті в тих чи інших її правах [21, с. 159]. У науковій літературі конкретного визначення “непорушність прав” не дається. Проте можна стверджувати, що законодавець таким чином бажав підсилити позиції прав і захистити їх від непередбаченого законом зазіхання з боку будь-кого. Таким чином під непорушністю основних прав і свобод людини розуміється недопущення неправомірного та необґрунтованого встановлення обмежень вказаних прав, їх нескасовність та міцність їх реального впливу на правовий статус особистості. Тобто право є недоторканим і не може бути в будь-який момент припинено відповідно до закону, іншого нормативного акту чи рішення органів державної влади або самоврядування, за виключенням випадків, передбачених безпосередньо у нормах Конституції та Законах України [22, с. 142].

З поняттями невідчужуваності та непорушності прав людини тісно пов’язані (але не тотожні їм) неприпустимість їх скасування та обмеження.

Відповідно до міжнародних стандартів прав людини, легітимне втручання у права людини (у формі їх обмежень) має відповідати основним вимогам: можливий спосіб обмеження встановлюється виключно конституцією; обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими; закон, що обмежує права людини, повинен носити загальний характер; обмеження мають бути пропорційними та обґрунтованими; вони повинні оптимально досягати легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію прав або свобод, не порушувати сутнісний зміст відповідного права [23, с. 55].

Згідно з реченням-приписом 1 ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Зокрема, не можуть бути обмежені права і свободи, закріплені у статтях 24, 25, 27 – 29, 40, 47, 51, 52 – 63 [1].

Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року [23], Верховна Рада України повноважна ухвалювати закони, що встановлюють обмеження, відповідно до таких критеріїв: “обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов’язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права”.

Висновки.

У статті 21 Конституції України закріплено права на свободи та людську гідність, які закріплюються за кожною людиною, незалежно від її конституційно-правового статусу. Ці права є природними та даються людині від народження. Свобода означає реальну можливість вибору, проте ця можливість людини має певні об’єктивні межі, які визначаються природними та соціальними закономірностями, явищами, обставинами, умовами. Рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для

реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. Рівність прав і свобод громадян забороняє будь-якого виду дискримінації і це означає, що держава зобов'язана надати людині засоби дієвого захисту проти будь-які види дискримінації.

Характерною рисою німецької правової доктрини є тлумачення свобод крізь призму прав людини. На відміну від Конституції України, в якій розділ II має назву "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина", в Основному Законі ФРН розділ I визначено як "Основні права". Термін "свобода" не є чітко визначеним в Основному законі ФРН, скоріше Конституція у формі основних прав стала букетом багатьох свобод. Таким чином, у німецькому праві не має як такого чіткого розмежування на "права і свободи", як в Україні. Права людини слід розуміти як свободи. Основні права розглядаються як способи (виміри) вільного розвитку особистості. У ФРН широко застосовується стале словосполучення: "права на свободу", яке виражає сутність та зміст між правами та свободами. Таким чином, свободи користуються правовим статусом основних прав, та закріплюються у формі прав на свободу.

Право на гідність не є чітко закріпленим в Конституції України. Воно закріплено у різних її статтях, водночас ніде не має його деталізованого тлумачення. Відповідно до німецької правової доктрини право на гідність є основоположним для всіх інших груп прав. Гарантія людської гідності (стаття 1 Основного Закону ФРН) означає, що втручання в людську гідність не може бути виправдане й обов'язково являє собою порушення основних прав.

Система прав і свобод у Конституції України побудована таким чином, щоб забезпечити законні інтереси людей, тим самим забезпечити принципи непорушності та невідчужуваності прав. Загалом можемо констатувати, що положення Конституції України відповідає міжнародним стандартам прав людини; у ній закріплено механізм захисту прав та свобод, у тому числі від їх можливого обмеження у результаті зловживання ними з боку окремих осіб.

Використана література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посібник / Бесчастний В.М., Філонов О.В., Субботін В.М., Пашков С.М.; за ред. Бесчастного В.М. Київ: Знання, 2008. 467 с.
3. Freiheit. Definition: Was ist "Freiheit"? URL: <https://www.wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/freiheit-32648> (дата звернення: 10.03.20).
4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/gg/GG.pdf> (дата звернення: 14.03.2020).
5. Науково-практичний коментар до Конституції України / Петришин О.В., Погорілко В.Ф., Притика Д.М., Рабінович П.М., Савенко М.Д., Святоцький О.Д., Сібільова Н.В., Селівон М.Ф., Семенов В.С. Київ: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. URL: <https://www.jurisprudence.club/konstitutionnoe-uchebnik/stattya-usi-lyudi-vilni-rivni-svojij-gidnosti-47971.html> (дата звернення: 16.03.2020).
6. Андрусяк Т. Історія політичних та правових вчень: лекції. Київ: Юрінком-Інтер, 1999. 304 с. URL: <http://www.politics.ellib.org.ua/pages-cat-29.html> Київ (дата звернення: 12.03.2020).
7. Данильян О.Г. Тараненко В.М. Філософія: підручник. Харків: Право, 2010. 312 с. URL: <http://www.pidruchniki.ws> (дата звернення: 18.03.2020).
8. Рішення Конституційного Суду України від 01.06.16 р. № 2-рп/2016. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16> (дата звернення: 18.03.2020).
9. Савчин М. Порівняльне конституційне право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

10. Jan Schapp *Über Freiheit und Recht*, Mohr Siebeck 2008, 285 s.
11. Jan Schapp *Methodenlehre und System des Rechts*, Mohr Siebeck 2009, 276 s.
12. Jan Schapp *Freiheit, Moral und Recht*. 2. Auflage. Mohr Siebeck, Tübingen 2017, 319 s.
13. Hans Heinrich Rupp (2006) *Einteilung und Gewichtung der Grundrechte*. Handbuch der Grundrechte in Deutschland und Europa. Band II / C.F. Muller, Verlagsgruppe Huthing Jehle Rehm GmbH, Heidelberg, München, Landsberg, Berlin. 1548 s.
14. Косілова О.І. Розуміння свободи у працях Бенжамена Константа. *Актуальні проблеми юридичної науки*. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2013. Ч. 1. С.42-44.
15. Скасування та звуження існуючих прав і свобод людини та громадянина. *Місьцеве самоврядування*. 2018. № 7/1. URL: <https://www.i.factor.ua/ukr/journals/ms/2020/february/issue2/1>; <https://www.i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/july/issue-7/1/article-37770.html> (дата звернення: 18.03.2020).
16. BVerfG, Urteil vom 15.02.2006 – 1 BvR 357/05 URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2006/02/rs20060215_1bvr035705.html (дата звернення: 15.03.2020).
17. Рішення Конституційного Суду України від 12.04.12 р. № 9-рп/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12> (дата звернення: 12.03.2020).
18. Чижмарь К. Реалізація міжнародно-правових стандартів рівноправ'я та охорони жінок у правовій системі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 144-149.
19. Загальна декларація прав людини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 217. URL: https://www.old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82%3A1&catid=47%3Aun&Itemid=74%E2%8C%A9=ru (дата звернення: 10.03.2020).
20. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.04 р. № 14-рп/2004. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-04> (дата звернення: 15.03.2020).
21. Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obme-zhennya> (дата звернення: 15.03.2020).
22. Конституція України: науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. 2-е вид., переробл. і допов. – (Нац. акад. прав. наук України). Харків: Право, 2011. 1128 с.
23. Кушніренко О.Г., Возгрін С.Ю., Реалізація принципів невідчужуваності та непорушності прав і свобод як конституційно-правова проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2013. Вип. 23. Ч. I. Т. 1. С.142.
24. Косілова О., Поєдинок В. Втручання у права людини в німецькій та українській правових доктринах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 5-56. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/13.pdf (дата звернення: 08.03.2020).
25. Рішення Конституційного Суду України від 22.05.18 р. № 5-п/2018. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-no-5-r2018> (дата звернення: 12.03.2020).

~~~~~ * * * ~~~~~